

LBRIS

We know
books

Editor: Vasile Burlui

Redactor: Nicoleta Dabija

Tehnoredactor & Coperta: Paul Gorban

Pregătire de tipar: Cornel Dulceanu

Coordonatorul colecției: Simona Modreanu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

WEIDERMANN, VOLKER

Ostende 1936, vara prieteniei : roman / Volker
Weidermann ; trad. de Cătălin Pavel. - Iași : Cartea
Românească Educațional, 2021

ISBN 978-606-057-140-7

I. Pavel, Cătălin (trad.)

821.112.2

Orice reproducere, totală sau parțială, a
acestei lucrări și închirierea acestei cărți fără
acordul scris al editorului sunt strict interzise și
se pedepsesc conform Legii dreptului de autor.

Grupul Editorial Cartea Românească Educațional
Copyright © Editura Cartea Românească Educațional, Iași, 2021.
Adresa: IAȘI, Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 2 – 700124.
www.ecredu.ro

VOLKER WEIDERMANN

Ostende

1936, Vara prieteniei

r o m a n

traducere de Cătălin Pavel

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

E vară aici la mare, căsuțele de baie multicolore de pe plajă strălucesc în lumina soarelui. Stefan Zweig e așezat într-o logie, la etajul trei al unei case albe ce dă spre bulevardul larg din Ostende. Privește marea. La asta a visat întotdeauna, la această vastă priveliște asupra verii, asupra golului, scriind, contemplând. La etajul de deasupra locuiește secretara lui, Lotte Altmann, care de doi ani îi este și iubită, ea va coborî de îndată și va aduce mașina de scris, el îi va dicta *Legenda sa*¹, revenind mereu într-unul și același punct, unde se poticnește, de unde nu mai știe cum să continue. Așa merg lucrurile de câteva săptămâni deja.

Poate că îl va scoate din încurcătură Joseph Roth - un vechi prieten, pe care-l va întâlni mai târziu la bistrou, ca în fiecare după-amiază a acestei veri. Sau unul dintre ceilalți, unul dintre zeflemiști, unul dintre luptători, unul dintre cinici, unul dintre îndrăgostiți, unul dintre sportivi, unul dintre bețivi, unul dintre oratori, unul dintre privitorii tăcuți. Unul dintre cei care stau jos acolo, la marginea bulevardului din Ostende, și care așteaptă să se poată întoarce în patria lor. Care își frământă mintea zi de zi întrebându-se cum ar putea să ajute ei lumea să se îndrepte cât mai curând în altă direcție. Așa încât ei să se poată întoarce în țara de unde se trag, ca apoi, într-o bună zi, să vină poate iar aici. Pe această plajă de vacanță. Ca oaspeți. Deocam-

1 Referință la *Sfeșnicul îngropat: O legendă* (1937) (n.t.)

dată sunt oameni care evadează într-o lume a vacanței. Aparent mereu veselul Hermann Kesten, predicatorul Egon Erwin Kisch, ursul de Willi Münzenberg, regina șampaniei Irmgard Keun, marele înotător Ernst Toller, strategul Arthur Koestler – prieteni, dușmani, povestitori azvârliti în acest iulie, pe această plajă, de capriciile politicii mondiale. Povestitori împotriva naufragiului.

Stefan Zweig în vara lui 1936. Privește marea prin ferestrele mari și se gândește cu un amestec de emoție, reticentă și bucurie la comunitatea refugiaților, căreia i se va alătura și el curând din nou. Viața lui a fost, până cu puțini ani înainte, o unică, mult admirată, mult invidiată ascensiune. Acum se teme, se simte legat cu sute de obligații, sute de lanțuri invizibile. Nu există nici o soluție, nici un reazem. Există însă această vară, în care totul are să se schimbe din nou. Aici, pe acest bulevard atât de larg, cu casele lui albe, somptuoase, cu marele cazinou, acest fenomenal palat al norocului. Atmosferă de vacanță, exuberanță, înghețată, umbrele de soare, trândăvie, vânt și căsuțe multicolore de scânduri.

*

E mult de când a fost pentru prima oară aici, în acest loc unde în 1914 a început dezastrul; cu știrile, cu băieții care vindeau ziare pe faleză, care zi după zi strigau tot mai agitat, mai agitat și mai voios, deoarece făceau afacerea vieții lor.

Mai ales vilegiaturii germani le smulgeau gazetele din mâini. Puștii răcneau titlurile principale: "La Russie provoque l'Autriche" "L'Allemagne prépare la mobilisation". Și Zweig însuși – palid, bine îmbrăcat, purtând ochelari cu ramă fină – luase tramvaiul și venise aici, ca să fie mai aproape de știri. Titlurile de pe prima pagină aveau un efect electrizant asupra lui, se simțea înfiorat, răscolită într-un mod plăcut. Îi era bine-

înțeles limpede că toată agitația avea în scurtă vreme să facă din nou loc marii liniști. Dar în clipa asta nu voia decât să o savureze. Posibilitatea unui eveniment major. Posibilitatea unui război. Posibilitatea unui viitor mareț, a unei lumi în mișcare. Bucuria lui era și mai mare când privea chipurile prietenilor lui belgieni. Deveniseră palizi în zilele din urmă. Nu erau pregătiți să joace și ei jocul. Păreau, într-un fel sau altul, să ia foarte în serios toată treaba asta. Stefan Zweig râdea. Râdea de soldații belgieni firavi de pe faleză. Râdea de un cățelandru care trăgea după el o mitralieră². Râdea de toată sfânta gravitate a prietenilor lui.

Știa că n-aveau de ce să se teamă. Știa că Belgia era o țară neutră, știa că Germania și Austria nu ar fi invadat niciodată o țară neutră. „Puteți să mă spânzurați de felinarul ăsta dacă vor mărșălui nemții pe-aici”, le striga prietenilor lui. Ei rămâneau sceptici. Și pe zi ce trecea aveau fețe tot mai mohorâte.

Unde dispăruse deodată Belgia lui? Țara vitalității, a puterii, a energiei și a unei vieți intense, diferite. Asta iubea el atât la această țară, la această mare. Și de-asta îl venera pe cel mai mare poet al ei.

Émile Verhaeren fusese prima iubire intelectuală din viața lui Zweig. În el găsisse în tinerețe, pentru prima oară, un obiect al admirației fără rezerve. Poemele lui Verhaeren îl zguduiseră pe Zweig ca nimic altceva până atunci. Prin ele își făcuse ucenicia stilistică, mai întâi le imitase, după care le adaptase, iar mai târziu le tradusese, poezie cu poezie, în germană. Zweig fusese cel care-l făcuse cunoscut pe Émile Verhaeren în Germania și Austria și care, în 1913, publicase la editura Insel un volum omagial entuziast despre el. Scria acolo: "și de aceea azi e timpul să vorbim despre Émile Verhaeren, cel mai mare și poate singurul dintre moderni care a

2 Mitralierele Maxim pe roți, trase de câini, erau tipice pentru armata belgiană în timpul primului război mondial. (n.t.)

resimțit poetic și a formulat poetic sentimentul lucid al contemporaneității, primul care, cu un entuziasm fără pereche și un meșteșug fără pereche, a prins vremea noastră în poezie ca în piatră.”

Tot acest entuziasm al lui Verhaeren, bucuria sa de a trăi, încrederea sa în lume, îl făcuseră pe Stefan Zweig să călătorească la sfârșitul lui iunie în Belgia, la mare. Pentru a-și fortifica entuziasmul prin entuziasmul lui Verhaeren. Pentru a-l vedea pe autorul poeziilor pe care Stefan Zweig le tradusese în germană. De pildă *Fervoarea*, care începe așa:

*De-ntr-adevăr ne admirăm unii pe alții
Cu toat-a noastră credință și ardoare
Voi gânditorii, voi savanți și voi apostoli,
Extrageți legea pentru vremea viitoare.³*

Sunt innuri către viață⁴. Peisaje onirice. Să privești lumea cu ochi luminoși fără să te oprești până când ea se luminează de la sine și ajunge pe măsura poeziei care a lăudat-o. Și această dragoste pentru lume, acest entuziasm fuseseră obținute prin luptă grea. Smulse cu osteneală unei realități întunecate.

*Iubesc privirea-mi arsă și creierul și nervii
Sângele ce-mi mișcă inima ce mișcă un corp;
Iubesc omul și lumea, forța ce forța mea
O dă și o ia omului și întregului glob.*

3 Tr. rom. urmează originalul lui Verhaeren: „Si nous nous admirons vraiment les uns les autres, / Du fond même de notre ardeur et notre foi, / Vous les penseurs, vous les savants, vous les apôtres, / Pour les temps qui viendront, vous extrairez la loi.” Traducerea liberă a lui Zweig, citată în text: “Wenn wir einander unentwegt Bewundrung zollen / Aus unsrer Herzen tiefster Glut und Gläubigkeit, / So werdet ihr, die Denker, Dichter, ihr, die Meister, / Die neue Formel finden für die neue Zeit.” (n.t.)

4 *Hymnen an das Leben* este și titlul volumului de poeme al lui Verhaeren în traducerea lui Zweig. (n.t.)

*Căci viu e cel ce-apucă și dă cu frenezie
Și-mi sunt tovarăși doar cei ce trăiesc intens
Ce simt ca mine foamea de această viață aprinsă
Și trag adânc în piept combustie și sens⁵*

Cei doi care trăgeau adânc în piept combustie și sens se întâlneau. Émile Verhaeren și Stefan Zweig. Cât se bucura tânărul austriac de discuțiile cu maestrul emfatic!

Atentatul împotriva moștenitorului tronului austriac nu schimbase nimic din planurile lui de călătorie. Lumea siguranței părea sigură pentru totdeauna. Crize trăise Stefan Zweig destule. Asta era ca toate celelalte. Avea să treacă fără să lase urme. Ca toată viața de până atunci.

Întâlnirea lor era de fapt stabilită pentru 2 august, dar s-au intersectat până la urmă mai devreme, din întâmplare, atunci când Zweig îi poza pictorului Constant Montald în atelierul acestuia din Bruxelles, iar Verhaeren trecuse pe-acolo. Momentul întâlnirii și conversația au fost, ca întotdeauna, călduroase. Entuziasmul debordant al lui Zweig i s-a părut bărbosului

5 Tr. rom. urmează originalul lui Verhaeren: „J'aime mes yeux fiévreux, ma cervelle, mes nerfs, / Le sang dont vit mon coeur, le coeur dont vit mon torse ; / J'aime l'homme et le monde et j'adore la force / Que donne et prend ma force à l'homme et l'univers. // Car vivre, c'est prendre et donner avec liesse. / Mes pairs, ce sont ceux-là qui s'exaltent autant / Que je me sens moi-même avide et haletant / Devant la vie intense et sa rouge sagesse.” Traducerea liberă a lui Zweig, citată în text: „Ich liebe meinen Fieberblick, mein Hirn, die Nerven, / Im Herzen und im Leib des Blutes warmes Raunen, / Ich liebe Mensch und Welt und will die Kraft bestaunen, / Die meine Kräfte spendend in das Weltall werfen. // Denn Leben heißt allein: Empfangen und Verschwenden, / Und nur die Sehnsuchtswildnen haben mich begeistert, / Die auch so gierig standen, keuchend und bemeistert / Vom Leben und von seiner Weisheit roten Bränden.” (n.t.)

belgian puțin bizar, însă l-a tolerat. Voiau să se revadă curând și să vorbească în amănunt despre toate, despre poezii noi, drame noi, dar și despre iubire și femei noi : subiectul lui Zweig.

Însă mai întâi Verhaeren, dat fiind entuziasmul tânărului austriac, i-a propus să întâlnească un prieten al lui, în Ostende. Un prieten oarecum excentric, a recunoscut Verhaeren. Cineva care se lăsa bucuros fotografiat cântând la flaut pe acoperișurile orașului său natal, cineva care era și pictor, dar și meșter de măști și caricaturist, până acum fără mare succes, mai exact fără nici un succes. Prima lui expoziție avusese loc în magazinul de covoare al unui prieten. O dată pe an organiza un bal mascat, ocazie cu care, împreună cu amicii lui, traversa tot orașul costumat. Îi spunea "balul șobolanilor morți". Pe an ce trecea participau mai mulți oameni. Bărbatul se numea James Ensor. Verhaeren i-a dat lui Zweig adresa și o scrisoare de recomandare.

Iar Zweig s-a dus să-l caute. La magazinul ținut de mama lui Ensor, chiar după faleză. Doamna vindea măști de carnaval și scoici și portrete de marinari și stele de mare uscate. O casă îngustă cu vitrină mare la stradă, unde neobișnuitele mărfuri stăteau atârinate de fire transparente. Zweig a intrat. Da, fiul ei era sus, n-avea decât să urce la el. Un coridor întunecat, îngust, cu covor roșu, măști cu rânjete sardonice pe pereți de-a lungul scărilor. Trecuse pe lângă o bucătărie minusculă, cu oale cu email roșu pe plită, cu un robinet care picura. La al doilea etaj, un bărbat cu șapcă era așezat la pian, cântând încet pentru sine, părând să nu observe nimic în jur. Deasupra pianului, atârnată pe perete, era o pictură imensă, înșesată cu sute de oameni cu măști nebunești, bulucindu-se spre o destinație necunoscută. Chipurile artificiale aveau culori strălucitoare, nasuri lungi și ochi goi. Un bal al morților, o sărbătoare populară a morții, o frenezie colectivă. Zweig se uita țintă

la tablou, ca vrăjit. Asta nu era Belgia lui. Aici locuia moartea, aici ea era sărbătorită. Pe masa rotundă stătea un buchet mare de ierburi prăfuite într-un vas. În dreapta, pe raftul de deasupra șemineului, un alt vas cu picturi chinezești, iar deasupra un craniu zâmbitor, fără dinți, purtând o pălărie de damă cu flori uscate.

Bărbatul cânta mai departe la pian ca pentru el, fredonând. Stefan Zweig stătuse o vreme ca paralizat, apoi se întorsese și fugise pe treptele roșii și înguste, prin magazinul de scoici, afară în stradă, la soare, înapoi la lumină. Voia să lase în urmă acest loc, să redevină repede omul fără griji de mai înainte, să mănânce ceva, să-și vină în fire.

Se grăbi să se întoarcă la tovarășa lui de drum. Se numea Marcelle și venise aici împreună cu el. O femeie fantastică. Nu s-o ia de nevastă, pentru numele lui Dumnezeu, nu ! Era mai degrabă materialul unei nuvele. O poveste despre care ar fi putut scrie cândva. Intensitatea subită, neașteptată a vieții, un plonjon – spre adâncuri, sau spre înălțimi. O pasiune subită, zguduitoare. O poveste de Stefan Zweig. Trăită ca să poată fi descrisă.

Iubirea lui serioasă, Friderike von Winternitz, rămăsese acasă, în Austria. Ea nu avea pretenții de la el, nu putea avea, căci era măritată cu alt bărbat. Așa că îi scrisese lui Zweig la Ostende îndemnându-l să se distreze după pofta inimii cu mica lui prietenă. Și să se bucure de vară. De vara magnifică a lui 1914, la care Stefan Zweig avea să se gândească și în anii de mai târziu, de fiecare dată când avea să pronunțe cuvântul "vară". Cele două femei, soarele, marea, zmeiele din văzduh, turiști din toată lumea, poetul venerat, o plajă care se golește treptat.

Vilegiaturistii germani au fost primii care au părăsit țara, urmați de englezi. Zweig a rămas. Emoția îi

crescuse. Pe 28 iulie, Austria a declarat război Serbiei, trupele au fost masate la granița cu Rusia. Acum Stefan Zweig a trebuit să admită încet-încet că lucrurile puteau deveni serioase. Și-a cumpărat un bilet pentru expresul de Ostende, în data de 30 iulie. A fost ultimul tren care a plecat în vara aceea din Belgia spre Germania.

Toate vagoanele erau arhipline, lumea stătea pe coridoare. Fiecare auzise alt zvon și fiecare zvon era crezut. Când trenul s-a apropiat de granița germană, s-a oprit deodată în câmp deschis. Stefan Zweig a văzut venind din direcția opusă marfare cu vagoanele platformă acoperite de prelate sub care a crezut că recunoaște formele tunurilor și atunci a început treptat să realizeze care era destinația acestui convoi. Destinația era războiul, care nu mai putea fi oprit.

*

Stefan Zweig a intrat ca într-un vârtej. Și-a notat totul pe loc, precis dar febril, în jurnalul pe care reîncepuse să-l țină. Nu mai putea dormi, tremura, scria: „Sunt complet zdrobit, nu pot mânca nimic, fiecare nerv mi se zbate”. I-a fost rușine de prieteni când, pe 3 august, el tot nu fusese chemat sub arme. Până și Hofmannsthal fusese deja înrolat. Îi era rușine mai ales de femei. Le simțea privirile. Ce mai cauți aici, tinere, păreau ele să întrebe. Nici el nu mai știa.

Și-a îndeplinit serviciul militar la masa de scris de acasă, descriind pentru gazetă întoarcerea lui acasă în mijlocul războiului și justificându-se în propriii ochi în jurnal că numai ultimele rânduri ale articolului erau puțin mincinoase. „Niciodată Viena nu mi s-a părut mai atrăgătoare”, scrisese în ziar, „și mă bucur că mi-am găsit drumul spre ea tocmai în aceste ceasuri”. În jurnal, din contră: „Viena era bulversată când am intrat în oraș, pe 31 iulie. Oamenii petreceau ore întregi în

jurul ordinului de mobilizare, redactat într-o germană jalnică, cu totul de neînțeles. Seara unii de la asociațiile de veterani au încercat să mimeze entuziasmul, dar totul suna fals.”

Minciuni neînsemnate. Era război. Adevărul era mort.

Totuși Zweig credea fiecare cuvânt pe care îl citea în presa germană și austriacă: fântâni otrăvite în Germania, nemți fără apărare puși la zid și împușcați. Și apoi, pe 4 august, o știre care l-a lovit ca trăsnetul. Germania a invadat Belgia! Nebunie sau o lovitură de geniu? Nu putea crede că avea să iasă ceva bun de aici. Germania și Austria luptau împotriva întregii lumi. Stefan Zweig ar fi preferat să doarmă o jumătate de an, numai să nu trăiască și el prăbușirea asta. Tremura din tot corpul. Nu pentru prietenii din Belgia, nici pentru acea mică țară neutră pe care o invadaseră trupele germane ca să ajungă mai repede la Paris. Nu pentru Belgia lui, acea țară magnifică a vitalității, a amestecului de naționalități, a bucuriei de a trăi, a voluptății, pe care o celebrase cu un an înainte în cartea despre Verhaeren drept întruchiparea Europei autentice, acea țară care rezistase eroic invadatorilor secole de-a rândul. „Nu voiau atunci nimic altceva decât să-și păstreze viața luminoasă și veselă, plăcerea dionisiacă neîngrădită, imperiul simțurilor lacome, voiau să-și păstreze, drept măsură, acea asupra de măsură. Iar viața a învins alături de ei.” Belgia lui. De mult îi era totuna. Zweig tremura acum doar pentru Germania. Și pentru Austria.

Gonea pe străzile Vienei în căutare de știri noi, zvonuri noi, anunțuri ale unor victorii noi ale armatei germane. Dacă se zvonea că la Ministerul de Război se va anunța în câteva minute o mare victorie, se ducea acolo într-un suflet alături de mii de alți vienezi. Roiau în jurul ferestrelor luminate ca insectele în noapte. Și